

zahtevajo lastnih, popolnih oseb, pa jih ni mogoče priversti, dokler ni račun s preteklostjo poravnani — in račun s samim seboj. Skozi novo luč morajo tedaj slike z znanimi osebami: vsa gola potvara od namišljene rodoljubne družbe učiteljev in županov do živalsko umazane dobrotnosti gospoda Ferenciga. Mimo te družbe gre sovraštvo otroka in se začne ljubezen in prerojenje zgodnjega moža ob materi mučenici. Vase je Cankar na novi poli posegel najprej, pendantno fragmentarnemu prejšnjemu življenjepisu je v Lenartu Negodi podal sebe — 10. maj 1876. leta je njegov rojstni dan! — Zato je še posebej jasna muka, ki se drži te knjige: v bolesi novega spoznanja in morda tudi nemoči se jecljajoče spenja kvišku, a bolešt sebe samega leži na dnu. Najbolj očit dokaz tega obrata mora biti v slogu. Cankar je predvsem pokazal, da je literatura umetnost besede. Misel in izraz se morata kriti in prehajati v eno bistvo. V pretehtani besedi ne oživi samo pojem, temveč v nji mora svet lepote svobodno rasti: besedni ritem je pot, po katerem se preliva in odseva svetloba. A nekdanja razsipnost besede, s katero je Cankar hotel vso lepoto razodeči v razkošju, meneč, da je nje bistvo v mehki prosojnosti, in jo zato najrajši razlival v trostrokem stavku, je v naši knjigi redka. Njegova primera postane dodelna — absolutnejša. Teženje po zadnjem, iskanje tal je tu njegov slog. Izraz razkošneža, ki se izigrava v čezmernih sporednicah, in oni satirika z uklenjeno antitezo prehaja v tipanje trpečega misleca, ki išče izraza v polni vrednosti živega pojma. Ta obrat je očit. Sam ga jasno pove: »Teško mi je v roki pero, težje od kamna. Kadar piše človek življenjepisa — in vse, kar človek piše, je življenjepisa —, ga časih obide groza, mu zastane vest... Zapeče ga spoznanje, da nikomur ni bil postavljen za sodnika, niti sebi samemu ne; in da morda njegove oči niso ustvarjene, da bi razumno in pravično brale, kar je s skrivnostnimi črkami zapisano v globokosti src in duš. Kaj je grešnost, kaj čednost?» (Str. 81.) To ni več Ivan Cankar prejšnje dobe. Poznejša pot je prekratka, da bi jo postavili prvi nasproti, a sam jo

je hotel nadaljevati. Grešnik Lenart je očit dokaz boja med staro maniro in — novo vero, odločitev med intelektom in srcem. To je konec satire.

Francè Koblar.

1. Dr. Fr. Grivec: **Pravovernost svetega Cirila in Metoda**. Odtisk iz Bogoslovnega vestnika. Bogoslovna akademija, Razprave I., Ljubljana, 1921. Z latinskim ekscerptom.

2. Dr. Fr. Grivec: **Cerkveno prvenstvo i edinstvo po bizantinskem pojmovanju**. Bogoslovna akademija v Ljubljani. Knjiga III. Ljubljana, 1921. Poglavlja I.—III. so spisana v slovenskem jeziku, a z latinskim izvlečkom, poglavja IV.—VI. pa popolnoma v latinščini.

Obe deli se medsebojno dopolnjujeta, četudi je Pravovernost... napisana v poljudnem slogu in je namenjena širšemu čitateljstvu, Cerkveno prvenstvo pa nosi skozi in skozi strogo znanstven značaj, iz česar je tudi opravičeno, da je drugi del, ki vsebuje vprašanja, ki bi navadnega čitatelja ne zanimala in bi jih tudi v vsem njihovem pomenu ne razumel, napisan v latinščini, ki ga dela v celoti razumljivega učenjaškemu sloju vsega sveta.

Prvi izmed imenovanih spisov se peča s teološko stranjo takozvanih panonskih legend o sv. Cirilu in Metodu. Slavisti se za to stran niso zadostno brigali že iz enostavnega razloga, ker jim manjka primerne teološke izobrazbe. Edini Snopek se je pečal z njo, a tudi on je prišel do zaključka, da sta spisani v protirimskem, fotijevskem duhu. Grivec želi pojasniti ravno to stran legend.

Metodova legenda omenja, da je Metod prestavil nomokanon v slovanščino. Ruski učenjak A. Pavlov je našel v nekem grškem rokopisu biblioteke »Mediceae Laurentianae« v Florenci odlomek slovanskega rokopisa, ki obsega 28. kalcedonski kanon s komentarjem in kratko polemiko, ki brani prvenstvo rimskega papeža. Vsebina tega rokopisa se sklada popolnoma s tozadevnimi nazori, izraženimi v legendah, tako da se pisatelj odloči za sklep, da imamo v rokopisu v Florenci del prevoda, ki ga legenda pripisuje Metodu, in obenem važen

dokument za pravilno tolmačenje tozadevnih strani legend. Dognanje te zveze je važno, ker florentinski fragment doslovno izreka to, kar implicite vsebuje legenda. Glavni rezultati, do katerih pride Grivec v ti razpravi, so: Sveta brata sta pristaša Fotiju nasprotno, meniške stranke, ki je v zadevi prvenstva rimskega papeža zastopala mnenje Teodora Studita, nasprotno carigraskemu oficialnemu mnenju. To je učilo, da je rimski papež dobil svoje prvostolno stališče vsled politične vloge Rima, kot prestolnice cesarstva; na podlagi tega nazora so se carigraski patriarhi radi imenovali »škofje novega Rima« v nasprotju s papežem, škofom »starega Rima«. Ta način izražanja je bil samo pokrivalo za skrito tendenco, na podlagi političnega položaja prilastiti si cerkveno prvenstvo. Ostali Vzhod, posebno meništvo, pa je vztrajal pri starem nazoru in imenoval rimski sedež apostolski sedež. Odtod izraz apostolik, ki ga tolikrat najdemo v panonskih legendah in ki izvira iz terminologije Teodora Studita. Metodova legenda stavi papeža v isto vrsto s Petrom in uči, da je papež nad koncili. In ravno v vprašanju prvenstva osvetljuje in dopolnjuje legende omenjeni fragment. Ko pisatelj osvetli pozitivno stran legend, ki govori za pravovernost svetih bratov, pojasni s svojega novega stališča še ona mesta, ki jih dosednji raziskovalci navajajo kot dokaz za fotijansko mišljenje pisatelja legend oziroma svetih bratov, katerima so posvečene. Tudi tu se mu posreči, najti razloge, ki razorožijo nasprotno stališče.

Drugi del se peča z vprašanjem »filioque«, ki ga navajajo nasprotniki pravovernosti svetih bratov kot glavni argument za svoje mnenje. Ker se to mnenje opira le na dve kratki opazki o sv. Duhu v Metodovi legendi, še ni mogoče iz njih sklepati na fotijevsko tendenco, kajti Fotijevemu duhu bi bilo odgovarjalo, da bi se bil pisatelj obširneje bavil s tem vprašanjem, tako pa se temu kočljivemu vprašanju, kakor tudi drugim podobnim, očitvidno izogiba.

Druga razprava o cerkvenem prvenstvu in edinstvu po bizantinskem pojmovanju že računa z rezultati prejšnje in zgodovinsko,

psihološko, teološko in cerkvenopravno razjasni najvažnejše strani tega vprašanja. Naslovi posameznih poglavij »Novi Rim, Pentarhija (božjepravni značaj peterih patriarhatov), Primatus honoris, Mistično pojmovanje cerkve, Apostolik, De unitate ecclesiae, De capite ecclesiae, Scholia Slavica de primatu ecclesiae (omenjeni florent. fragment)« že sami zadostno označujejo vsebino.

Rezultat Grivčevih izvajanj je: Vzhodni kristjani se razlikujejo od zapadnih ne samo po nauku, ampak tudi po načinu mišljenja (mentalnosti); kakor je Grkom lasten nauk o izhajanju sv. Duha, prav tako tudi mnenje o primatu in edinstvu cerkve, ki se je do X. stoletja razlikovalo od tozadevnega naziranja vzhodnih menihov. Bizantinski škofijski sedež je dobil svoj pomen vsled političnega razvoja Carigrada, zato so se začeli nagibati k mnenju, da se sedež cerkvenega prvenstva lahko menja vsled menjajočih se političnih razmer, češ, tudi rimski škof je prišel do svojega stališča le vsled politično centralnega stališča Rima. Odtod prenos imena Rim na Carigrad (novi v nasprotju s starim Rimom). Tem stremljenjem nasproti pa se je postavljal izraz apostolski sedež, apostolik, za Rim in papeža. Bizantinskemu nazoru so prišle na pomoč cerkvenopravne teorije o pentarhiji, o primatu honoris in o mističnem pojmovanju cerkve. Grški menihi, katerih duha predstavljata tudi sveta slovanska brata, kakor jih slikajo legende, pa so stali do X. stoletja na pravilnem, carigraskemu oficialnemu nasprotnem stališču.

Obe razpravi sta znatno razširili in utemeljili pravilno pojmovanje življenjskega dela slovanskih apostolov ter zgodovinskega razvoja cerkvenega razkola. Grivčev slog je lapidaren, skrajno logičen; vprašanje, ki bi bilo lahko skrajno polemično, obdeluje z občudovanja vredno obzirnostjo in eleganco, katere bi se šli lahko k njemu učiti vsi, ki v polemiki tolikrat pozabljajo obzirnost do nasprotnika in spoštovanje do njegovega mnenja. Nikjer ne stopa na prvi plan tendenčnost izvajanj, vedno skuša biti pravičen nasprotnikovemu prepričanju – vse to so lastnosti, ki jih mora imeti vsak resen znanstvenik. Mislim, da je to prava

pot in z večjo gotovostjo vodeča k cilju, kakor razburjena polemika, ki pogosto pozabi na stvarnost.

Neke posebnosti Grivčevega sloga v »Cerkvenem prvenstvu« pa ne smem prezeti, to je namreč konsekventna raba i mesto in. Ker je v ostalih Grivčevih spisih ne opažam in ker ne najdem pravega razloga zanjo, mi je ostala nerazumljena in neopravičena. Tudi če bi to imelo namen, naš jezik približati srbo-hrvaškemu, bi tega ne odobral.

Frst.

Gustav Šilih: *Nekoč je bilo jezero...* Dolinska bajka. V Ljubljani, 1921. Natisnila in založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani. Baš naši ljudskošolski učitelji so naši najmarljivejši mladinski pisatelji. To je pohvala. Žalibog pa, da je med temi pisatelji tako malo umetnikov. To še ni graja. Zakaj, kar ni, pa ni. Da pa marsikateri mladinski pisatelj-učitelj sploh ne ve, kako je treba in kaj je treba pripovedovati, to je graja. Tega ne ve sicer tudi marsikateri mladinar, ki je slučajno akademik. Resnica pa je, da so naši klasični mladinski pisci vendarle sami — akademiki, katerim je kolikor toliko razširila obzorje »kritiška šola«, ki je učitelj ni užil ali z lastno energijo nadomestil, kakor so jo naš Funtek, češki Frida in mnogi drugi. S tem pa nikakor nočem zaničevati organiziranega učiteljskega mladinskega slovstva. Le verjeti ne morem vanj, dokler bo surogatno za pristno, kakor je premnogokrat tudi naše ljudskovzgojno berilo plehkoba, diletantstvo in nezrelost. O Gustavu Šilihu sem bral, da je še mlad. Iz njegove »dolinske bajke« verjamem. To mu je v hvalo in grajo. Čutim, da ni brez pripovednega daru in da jezik precej obvlada. Pa je še nezrel in nisem se še skozi katerokoli knjigo s toliko mučno energijo prebil, kakor baš skozenj. (O, berem neokusnosti dijaških nalog in sem žilav!) Najbolj me je odbila neokusnost širokega »pesniškega« opisništva, strašno, deloma sijajno anahronistično atributstvo, v katerem tone medli curek fabule kakor v plevelu žito ali v pesku potoček. Dramatika te fabule kaže sicer zdrav pripovedni čut. Ni sicer vse izvorno (Ganghofer, Finžgar, Prelesnik), pa kdo bi

zameril, ki je dobil vtis, da je pisateljevo hočenje novo: ustvariti narodno vzgojen zgodovinski mladostni roman. Zato bom odpustil Šilihu neokusnost njegovega debitnega dela v nadeji, da bo po smotreni izobrazbi v nekaj letih sam izpregledal in spoznal hibe svojega mladega peresa. Naslovne slike Josipa Žagarja ne vem ocenili. Okras na zadnji platnici umem iz knjige. Oprema knjige je založništvu v čast.

Dr. I. Pregelj.

Dr. Leopold Lenard: *Jugoslovenski Piemont*. (Cirilova knjižnica, 2. zvezek. Maribor, 1920. — 8°, str. 152.)

Pisatelj, ki sicer ni poklicni zgodovinar, si je stavil nalogo, da seznanj tudi širše plasti slovenskega ljudstva s historičnim razvojem našega osvobojenja. Od spisa je izšel dosedaj le prvi del, ki opisuje glavne dogodke srbske zgodovine od začetka turškega robstva pa do vstaje Črnega Jurija. Z bitko na Vračaru pri Belgradu (dne 1. aprila 1804) zaključuje ta snopič prvo osvoboditev Srbije izpod turškega jarma. Žarišče vsega tega gibanja so v starejši dobi naravno tvorili Srbi, saj je šlo v prvi vrsti za njihovo lastno kožo in jim sosednji Hrvatje in Slovenci niso mogli drugega nuditi, ko varno zatočišče številnim Uskokom. Mimogrede bodi omenjeno, da tem slednjim ni nikoli načeloval kak Jernej Ravbar, pač pa Jernej Raunacher. Z zanosom opisuje pisec vrline srbskega naroda, ki ga je spomin na slavno preteklost vedno znova bodril in mu zbuja upanje v novo vstajenje. Pri opisu srednjeveških notranjih državnih razmer pa je zašel predaleč s trditvijo, da je bil fevdalni vladar gospodar vse zemlje. Z zgodovinskimi dejstvi se dalje ne ujema, da bi bilo srbsko plemstvo nositelj državne misli; kajti vprav to plemstvo je s svojo samopašnostjo, vladoželjnostjo, grabežljivostjo in podkupljivostjo v prvi vrsti zakrivilo usodni propad stare srbske države. V knjižici je še več drugih zgodovinskih netočnosti, ki pa ne kaže vseh navajati, ker delce ni toliko namenjeno strokovnjakom kot širokim masam. Vendar pa moram glede meropsov pripomniti, da to niso bili nikaki ostanki starih Tračanov, marveč le grška